

Віктор Сергійович Козадаєв,*адвокат, здобувач вищої освіти рівня доктора філософії (PhD)
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ (ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ)

Попри наявність Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), окремі питання знаходяться поза межами його регулювання, прикладом чого є правове регулювання військового майна. Безумовно, що це не є класичним прикладом відсутності такого регулювання у ЦК України, та більше того – без будь-якого натяку про необхідність такого регулювання на рівні ЦК України, зважаючи на те, що прикметник «військове» дотично до іменника «майно» відразу ж орієнтує нас на сферу, в якій публічний інтерес (сфера національної безпеки і оборони) займає провідне місце. При цьому, проблемність такого правового регулювання полягає не стільки у відсутності тих чи інших норм у ЦК України, або їх недосконалості, а у наявності певних протиріч у такому правовому регулюванні, що здійснюється на рівні спеціального законодавства – іншими ніж ЦК України спеціальними законодавчими актами, причому як законами, так і підзаконними актами.

Насамперед слід зазначити, що сама військова сфера виходячи із завдань та функцій, які поставлені перед державою та її військовою організацією має загальнодержавне значення, в якій переважають публічні інтереси, а тому переважна частина відносин є предметом правового регулювання публічного права. Проте, у зазначеній сфері мають місце й цивільно-правові відносини, в тому числі й щодо військового майна, а тому перед тим як досліджувати відносини, пов'язані із військовим майном, чи то в їх статичній або динамічній (відповідно речових чи зобов'язальних правовідносин) необхідно визначитись, що ж являє собою військове майно. При цьому, не можемо не зазначити, що окремі питання військового майна вже досліджувалися, зокрема, такими науковцями як: С. О. Іванов, Е. Г. Бойченко, П. М. Кондик, В. Й. Кісель, В. С. Щербина, але ці дослідження не повною мірою розкривали проблемні аспекти військового майна, зокрема й через те, що теми досліджень тих чи інших авторів стосувалися інших питань.

Саме поняття «військове майно» знайшло легальне закріплення в Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» (із змінами) [3] (далі – Закон № 1075-ХІV), в статті 1 якого зазначається, що: «Військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі – військові частини). До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо». Характеризуючи юридичну техніку формулювання ст. 1 Закону № 1075-ХІV, слід звернути увагу на два наступні моменти. По-перше, це наведення в законі самого визначення поняття військового майна, а по-друге, це зазначення переліку того майна, що відноситься до військового майна, при цьому сам перелік військового майна не є вичерпним, про що свідчить використання законодавцем такого мовного засобу як складно-го сполучника «тощо».

В літературі звертається увага на те, що з порівняльного аналізу назви Закону № 1075-XIV та наведеного визначення військового майна можна дійти діаметрально протилежних висновків: 1) законодавець отожднює поняття майна у Збройних Силах України і військового майна; 2) майно у Збройних Силах України включає крім військового майна ще й інші види майна. На думку проф. В. С. Щербини правильним слід вважати перший висновок, оскільки зміст наступних статей закону не дає підстав виділити у складі майна у Збройних Силах України «невійськове майно» [5, с. 336]. Іншого погляду дотримується Е. Д. Бойченко, який зазначає, що поняття «майна Збройних Сил України» є більш широким та включає, крім військового майна, матеріальні та грошові засоби, та вважає за доцільне здійснення законодавчого розмежування понять «військового майна» та «майна Збройних Сил України» [1]. Не заперечуючи важливості порушеного авторами питання щодо співвідношення поняття «майна Збройних Сил України» та «військове майно» ми хочемо звернути увагу на дещо інший аспект.

Так, незважаючи на наявність законодавчого закріплення та визначення військового майна постає питання чи є військове майно окремим майном, чи воно лише являє собою збірне поняття. Доречним тут буде навести думку Є. Суханова, щодо взагалі терміна «майно», згідно якої законодавець терміну «майно» за загальним правилом надає значення збірного поняття, а майно взагалі не може бути цілним об'єктом в силу речово-правового принципу спеціалізації. Щодо нього, продовжує Є. Суханов, не може бути встановлено єдине абсолютне (речове) право, тобто майно як таке не може бути об'єктом права власності [2, с. 289–290]. Безумовно, що якщо виходити з позитивістського підходу та зважати на наявність легального окремого визначення військового майна, особливостей його правового регулювання відповідь напрошується сама собою – таке майно як військове є окремим майном. Інша річ, коли ми починаємо зважати на перелік того майна, що входить до складу військового та його цивільно-правову характеристику однозначність зникає. Так, насамперед слід звернутися до статті 1 Закону України від 20 лютого 2003 року № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» (із змінами) [4] (далі – Закон № 549-IV) в якій зазначається, що:

«вироби військового призначення – озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів». Отже, деяка суперечність настає коли починаємо одночасно використовувати терміни «військове майно» та «майно військового призначення», або точніше кажучи «вироби військового призначення», до яких якраз і належать ті речі, які є обмеженими або вилученими з цивільного обороту. Тому, при характеристиці військового майна можна виокремити власне військове майно (вироби військового призначення) та інше майно, що є військовим в силу лише того факту, що воно закріплене за військовими частинами. Адже до майна, яке не є обмеженим в цивільному обороті, але в силу того факту, що воно закріплене за військовими частинами, а отже є військовим навряд чи приходить вести мову про їх чи то подвійну природу, чи то подвійний правовий режим, що дещо нагадує авторів відомої дискусії про комплексні галузі права, щодо переконливості аргументів про самостійність яких навряд чи приходить говорити. Таким чином вважаємо, що військове майно відрізняється за специфікою свого правового регулювання від того чи іншого майна, але за переліком майна, що входить (може входити) до військового майна можна виділити власне військове майно (вироби військового призначення) та будь-яке інше майно, що закріплене за військовими частинами, та в силу останнього факту є військовим майном. Порівнюючи визначення військового майна та поняття виробів військового призначення, що

застосовуються в зазначених вище законах, бачимо певне перехрещення цих понять, при цьому одне й те ж саме військове майно, яке одночасно зазначається й в переліку військового майна й в переліку виробів військового призначення має різні назви, а отже застосована законодавцем термінологія потребує певної уніфікації.

Отже, військове майно є (1) державним майном, тобто перебуває у державній власності, що (2) закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. В чинному законодавстві дещо перехрещуються між собою поняття «військове майно» та «вироби військового призначення», при цьому при визначенні вказаних термінів знаходимо суперечність в термінології при позначенні по суті одного й того ж військового майна, що не сприяє ефективності правового регулювання, а тому постає необхідність у законодавчому узгодженні термінології. Окрім того, розгляд поняття військового майна повинен здійснюватись у тісному зв'язку із такими категоріями та інститутами цивільного права як об'єкти цивільних прав та їх види, майно, річ, майновий комплекс, за для можливості виявлення спільних та відмінних рис, його особливостей, місця в цивільному праві, виявлення недоліків (суперечностей) у правовому регулюванні, та вироблення рекомендацій з їх усунення, з метою найбільш ефективного правового регулювання відносин, пов'язаних з військовим майном, а тому усунення термінологічних суперечностей шляхом внесення відповідних змін до законодавства повинно бути одним із перших кроків до досягнення вказаної ефективності.

Список бібліографічних посилань:

1. Бойченко Е. Г. Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2015. 20 с.
2. Страницы Харьковской цивилистики: в 3 ч. Ч. 3: Доктора Харьковской цивилистической школы/под общ. ред. И. В. Венедиктовой и С. Н. Бервено. Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2010. 360 с.
3. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: закон України від 21.09.1999 № 1075-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14>.
4. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: закон України від 20.02.2003 № 549-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
5. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб./за ред. В.С. Щербини. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 528 с.

Одержано 14.04.2017

УДК 347.3

Марина Ігорівна Козирєва,

аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВА НА ОДЕРЖАННЯ ЧАСТИНИ АКТИВІВ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

В Україні право на отримання частини майна, що залишається після розрахунків з усіма кредиторами при ліквідації господарського товариства є одним із основних прав його учасника, хоча виникає воно лише з настанням певних юридичних фактів та після